

Inhoud

Voorwoord door Prof. Dr. F. Geerardyn	V
Ten geleide	1
Ter situering	13
 Deel 1 Spelen en Spreken	 15
Inleiding	15
Gesprek 01: 04.02.05: Preliminair gesprek met moeder	21
Gesprek 02: 08.02.05: Ontwikkelingsanamnese met moeder	24
Gesprek 03: 16.02.05: De allereerste ontmoeting met Erik	31
Gesprek 04: 25.02.05: In stilte op reis	36
Gesprek 05: 03.03.05: Gesprek met vader	38
Gesprek 06: 04.03.05: Rats vergeten!	41
Gesprek 07: 11.03.05: Werken	43
Gesprek 08: 25.03.05: Op reis	46
Gesprek 09: 12.04.05: Papa verdwijnt	48
Gesprek 10: 29.04.05: Vragen en weerstand	50
Gesprek 11: 06.05.05: De contemplatieve kleermakerszit	53
Gesprek 12: 13.05.05: Erik wil niet meer komen!	55
Gesprek 13: 27.05.05: Het boe-fenomeen	58
Gesprek 14: 03.06.05: Catastrofe: de foute wafel!	61
Gesprek 15: 10.06.05: Stilte na de storm	65
Gesprek 16: 17.06.05: Separatieangst	69
Gesprek 17: 24.06.05: Het waaiertje	72

Gesprek 18: 05.07.05:	Een eerste aanzet tot dialoog	81
Gesprek 19: 07.07.05:	Gesprek met beide ouders	85
Gesprek 20: 16.08.05:	Erik neemt de draad terug op	88
Gesprek 21: 09.09.05:	Een gemiste kans: geen zin	91
Gesprek 22: 23.09.05:	De baby	95
Gesprek 23: 05.10.05:	Spelen zonder dialoog	99
Gesprek 24: 18.10.05:	Telefoon moeder	103
Gesprek 25: 19.10.05:	Gesprek met moeder	105
Gesprek 26: 26.10.05:	Bouwproject 1ste fase: De parkeergarage	108
Gesprek 27: 09.11.05:	Bouwproject 2de fase: De parkeergarage	114
Gesprek 28: 23.11.05:	Bouwproject 3de fase: De parkeergarage	117
Gesprek 29: 14.12.05:	Bouwproject 4de fase: De parkeergarage	123
Gesprek 30: 04.01.06:	Bouwproject 5de fase: De parkeergarage	127
Gesprek 31: 11.01.06:	De piramide	132
Besluit		137
 Deel 2	Tekenen en Spreken	 139
Inleiding		139
Gesprek 32: 25.01.06:	“Ik wil tekenen!”	147
Gesprek 33: 08.02.06:	Het blokkenlappendeken	166
Gesprek 34: 22.02.06:	Kleuren	172
Gesprek 35: 08.03.06:	De eerste monsters verschijnen	180
Gesprek 36: 22.03.06:	De monsters	190
Gesprek 37: 29.03.06:	Gesprek met moeder	199
Gesprek 38: 19.04.06:	De robotfamilie	203
Gesprek 39: 17.05.06:	Peter sterft	211
Gesprek 40: 22.05.06:	Donkere onheilswolken bedreigen de therapie	220
Gesprek 41: 29.05.06:	We komen toch	221

Gesprek 42: 31.05.06: “k Weet niet.”	222
Gesprek 43: 02.06.06: Telefoongesprek met papa	230
Gesprek 44: 09.06.06: Vader spreekt	232
Gesprek 45: 14.06.06: Moeder spreekt	235
Gesprek 46: 28.06.06: Afscheid voor de grote vakantie	237
Gesprek 47: 28.08.06: Moeder spreekt.	246
Gesprek 48: 08.09.06: De monsters verschijnen opnieuw op het toneel	249
Gesprek 49: 20.09.06: “Wil jij mama gaan halen?”	256
Gesprek 50: 18.10.06: Het zeemonster	265
Gesprek 51: 08.11.06: Teken en Spelen	273
Gesprek 52: 21.11.06: Moeder aan de telefoon	282
Gesprek 53: 22.11.06: Ten aanval!	285
Gesprek 54: 06.12.06: Afscheid van het “oude” huis	295
Gesprek 55: 03.01.07: Teken en Spelen	303
Gesprek 56: 17.01.07: Spelen “De skatebaan”	310
Gesprek 57: 31.01.07: Een verbale en plastische creatieve eruptie	316
Gesprek 58: 14.02.07: Ziek	327
Gesprek 59: 21.02.07: Telefoon naar moeder	328
Gesprek 60: 28.02.07: Het vliegtuig	330
Gesprek 61: 14.03.07: Het land zonder zon	336
Gesprek 62: 28.03.07: Een tekening voor papa	342
Gesprek 63: 18.04.07: Het schild en de knots	351
Gesprek 64: 02.05.07: Gevallen	360
Gesprek 65: 16.05.07: De toren	361
Gesprek 66: 30.05.07: Het trouwfeest van de koning	367
Gesprek 67: 13.06.07: De verveling	376
Gesprek 68: 04.07.07: Een lawaaierige sfeer	382
Gesprek 69: 29.08.07: Moeder spreekt	393

Gesprek 70: 12.09.07: Moeder annuleert de afspraak	397
Gesprek 71: 26.09.07: Wat is nieuw?	398
Gesprek 72: 09.10.07: Boodschap van moeder	408
Gesprek 73: 24.10.07: De onderbreking	409
Gesprek 74: 27.11.07: Moeder spreekt	416
Gesprek 75: 28.11.07: Het Afscheid	418
Besluit	431
Ter afronding	435
Bibliografie	439
Bijlagen	
Bijlage 1 Overzicht tekeningen	443
Bijlage 2 Kindvolgsystemen	453
Bijlage 3 Gedragsneurologisch en neuropsychologisch onderzoek	465
Bijlage 4 Verslagen van de psychotherapie	475
Bijlage 5 Plattegrond van de spreekruimte	481

Spelen en Spreken

Inleiding

Het eerste deel van Eriks psychotherapie noemen we het “spelgedeelte” omdat Erik hoofdzakelijk Duplospeelgoed® gebruikt om zich uit te drukken. Deze periode loopt over een tijdspanne van ongeveer elf maanden.

In het eerste preliminaire gesprek waarin we moeder vrij aan het woord laten, schetst een zeer bezorgde moeder een relatief ernstig klinische beeld van haar zoon: woedeaanvallen, lage frustratietolerantiedrempel, grensoverschrijdend gedrag, taalproblemen, leerstoornis, faalangst, ADHD ... We vernemen meteen dat een van onze psychotherapeutische basistechnieken – tekenen – wegvalt daar Erik niet (graag) tekent. In een tweede preliminair gesprek – de ontwikkelingsanamnese – stellen we gericht informatieve vragen en bekomen we heel wat informatie over Eriks ontwikkelings- en levensgeschiedenis en over de gezinssituatie en de familiale context waarbinnen Erik opgroeit. Beide gesprekken leveren ons een schat aan informatie die tijdens de psychotherapeutische gesprekken op verschillende plaatsen terug de kop opsteekt.

In het derde gesprek ontmoet ik Erik voor het allereerst. Hij komt de spreekkamer binnen zonder veel acht op mij te slaan en begint onmiddellijk met het speelgoed uit de speelgoedbox te spelen. De toon is meteen voor het eerst komende werkjaar gezet. Erik zal zich uitdrukken door te spelen. Het eerste contact tussen Erik en mij verloopt vlot. Zonder

problemen blijft hij bij mij in de spreekkamer terwijl moeder in de wachtkamer wacht. Na deze ontmoeting groeit bij mij stilaan het vermoeden dat de problematiek waarmee Erik worstelt minder ernstig zal zijn dan ik op basis van moeders verhaal inschatte.

In het vierde gesprek speelt Erik “op reis”. Moeder mag zonder probleem buiten een luchtje scheppen terwijl Erik bij mij in de spreekkamer vertoeft. Hij speelt de ganse sessie zonder een woord te zeggen. Ik doorbreek deze stilte amper en observeer stilzwijgend. Zijn spel vertoont opvallend weinig dynamiek.

Ons vijfde gesprek is een gesprek met vader. Hij heeft een duidelijk zicht op de problematiek van zijn zoon. Het ganse gesprek drijft op een depressieve onderstroom. Vader voelt zich momenteel niet goed in zijn vel. Hij gewaagt expliciet van een relationele crisis in het ouderlijke koppel. In de loop van de psychotherapie zien we hoe deze zich gestaag verder ontwikkelt.

Gesprek zes is een telefoongesprek met moeder. Moeder verloor uit het oog dat er een vriendje kwam logeren op de dag van Eriks afspraak. Hij wil niet zonder het vriendje op gesprek komen. Ik ben niet akkoord. De afspraak gaat niet door. We verplaatsen de afspraak naar de volgende week. Gelukkig blijft het bij dit ene ongelukkige voorval.

In gesprek zeven wil Erik niet dat papa en mama gaan wandelen terwijl hij met mij werkt. Ze blijven bijgevolg wachten in de wachtkamer. Erik speelt vandaag “de opa’s die werken”. Na een half uur onderbreekt hij zijn spel wegens buikpijn.

In gesprek acht spreekt Erik spontaan over de nakende familiereis naar Portugal. Op mijn vraag heeft hij het over de frequente ruzies met zijn zus.

In gesprek 9 speelt Erik gedurende het ganse gesprek “botsing”. Alles en iedereen botst op een uitgesproken agressieve manier. Wanneer Erik na afloop van het gesprek papa in de wachtkamer gaat opzoeken, blijkt die eventjes verdwenen. Dit voorval maakt Erik duidelijk ongerust.

Bij aanvang van het tiende gesprek geeft Erik te kennen dat hij niet meer op gesprek wil komen. Hij stelt dat ik veel te veel vragen stel en dat dit hem verhindert om te spelen. Erik heeft er schoon genoeg van. Ik verzeker hem dat ik geen vragen meer zal stellen en geef op die manier mijn geëigende interpretatiestijl op. Ik zie mij verplicht nieuwe technische horizonten te verkennen in mijn psychotherapeutisch werk met Erik. Hij bouwt tijdens dit gesprek een hoge toren met een werker er bovenop.

Tijdens het elfde gesprek speelt Erik met zijn rug naar mij gekeerd. Hoogstwaarschijnlijk schermt hij zijn spel af opdat ik niet meer in de mogelijkheid zou verkeren om nog meer vragen te stellen. Erik is opmerkelijk rustig en is soms wat “afwezig”.

Bij aanvang van het twaalfde gesprek mag moeder weer buiten gaan wandelen. Erik is vandaag in vorm en heeft er duidelijk zin in. Zijn spel is fantasierijk en constructief. Aan het einde van het gesprek geeft hij tot mijn verbazing te kennen dat hij niet meer verder op gesprek wenst te komen. Ik stel voor dat we dit het volgende gesprek bespreken en dat hij dan zelf kan beslissen of hij verder komt of niet.

In het dertiende gesprek merken we enkele schuchtere pogingen om samen te spelen. Erik speelt heel gedreven en bouwt een kasteel. Hij heeft blijkbaar beslist om verder op gesprek te komen. Aan het eind van het gesprek doet zich voor het eerst een fenomeen voor dat zich doorheen de psychotherapie heel vaak zal herhalen. Stil sluipt Erik de trap af. Aangekomen aan de deur van de wachtkamer roept hij luidkeels “boe!” om zijn ouders aan het schrikken te brengen.

In de veertiende sessie zitten we middenin een crisissituatie. Er woedt een ernstig conflict tussen moeder en zoon wegens een “fout” aangekochte wafel. Dit conflict beheerst de ganse sessie en verhindert ons om te werken. Onder druk van deze pijnlijke situatie worden heel wat psychotherapeutische basisregels met voeten getreden. Het vertrouwen in de overdracht komt ernstig op de helling te staan. Zal Erik nog verder met mij willen werken?

In het vijftiende gesprek formuleert Erik verschillende keren een hulpvraag tot mij en drukt hij tegelijkertijd zijn dankbaarheid uit voor de verkregen hulp. We merken tot onze opluchting geen waarneembare restanten van de voorgaande turbulente sessie.

Tijdens het zestiende gesprek ligt Erik gedurende een hele tijd futloos languit op de grond. Hij komt heel traag op gang en speelt slechts de laatste tien minuten van de voorziene tijd. Vandaag heeft Erik duidelijk last van separatieangst.

Erik is gedurende het zeventiende gesprek gefascineerd door een ventilator die ik ter afkoeling in de spreekruimte plaatste. De botsende auto's leveren een gevecht. Erik introduceert voor het eerst het thema van een conflict tussen “de goeden en de slechteriken”. Dit thema verschijnt in de loop van de psychotherapie nog herhaaldelijke keren ten tonele.

Bij aanvang van het achttiende gesprek zet Erik met mij een kleine dialoog op poten. Dit was ondenkbaar bij aanvang van de therapie. Hij stelt mij verschillende vragen met betrekking tot het speelgoed. Erik laat opnieuw een aantal stukken speelgoed agressief botsen. Hij associeert deze botsingen weerom met “de slechteriken”.

Het negentiende gesprek is een gesprek met beide ouders. Ze zijn het er unaniem over eens dat Erik een positieve evolutie doormaakte. De laatste minuten van het gesprek komt het tot een uitgesproken meningsverschil tussen vader en moeder aangaande de voorzetting van de therapie. Vader wil die stopzetten wegens de positieve ontwikkelingen die Erik doormaakte. Moeder wil doorgaan. Beide ouders zijn onverzettelijk op dit punt. De duur van de discussie doet hen in hun standpunt verharderen. Ik onderbreek het gesprek. Ze zullen dit thuis verder uitpraten en mij op de hoogte brengen van hun besluit. Zal Erik op de ingeslagen positieve weg verder kunnen werken?

Het twintigste gesprek vindt plaats na de grote vakantie. Er ligt ongeveer vijf weken tussen het vorige en dit gesprek. Het gesprek vandaag is uiterst kort daar moeder een klein halfuurtje te laat komt. Ondanks een lichte ongerustheid ingegeven door een sluimerende separatieangst, neemt Erik de draad van de gesprekken probleemloos terug op. Hij speelt ongedwongen, becommentarieert zijn spel en spreekt mij aan.

Aan het begin van het eenentwintigste gesprek geeft Erik aan dat hij geen zin heeft in een gesprek. Hij was liever met zijn zus bij een vriendinnetje gaan spelen. Tijdens het gesprek komt Erik amper tot spelen. Moeder belooft hem zijn lievelingsgerecht en een film op voorwaarde dat hij flink was. Erik was heel “flink” maar investeerde emotioneel niet in zijn therapie. Van tijd tot tijd ligt hij futloos languit op de grond geduldig op mijn eindsignaal te wachten.

In het tweeëntwintigste gesprek speelt Erik herhaaldelijk met een babypopje. Zijn spel is dynamisch. Hij wil er echter niet veel over kwijt en onttrekt zijn spel op een bepaald ogenblik – bewust of onbewust – aan mijn gezichtsveld.

In het drieëntwintigste gesprek speelt Erik gedreven. Hij becommentarieert duidelijk hoorbaar zijn spel. Hij wil vandaag geen dialoog met mij aangaan. De auto's botsen op een bepaald ogenblik heel hard tegen elkaar. Erik speelt niet van “botsing” maar van “race”. Moeder meldt mij terloops dat Erik op school begint te tekenen. Wanneer zullen we hiervan iets tijdens de psychotherapie merken?

Het vierentwintigste gesprek is een kort telefoongesprek met moeder. Ze ziet zich voor een dilemma geplaatst. Erik is uitgenodigd op een verjaardagsfeestje op de dag dat hij bij mij op gesprek komt. Wat moet ze doen? Ik haal haar uit haar netelige positie. Erik gaat naar het verjaardagsfeestje. Moeder stelt voor om zelf op gesprek te komen.

Gesprek vijftientwintig is het gesprek met moeder waarnaar ze zelf vroeg. Ze valt met de deur in huis en stelt onomwonden dat het ouderlijk koppel in een ernstige relationele crisis verkeert. Een nakende scheiding hangt in de lucht. Dit gegeven plaatst de psychotherapie van Erik in een nieuw perspectief.

In gesprek zesentwintig start Erik de bouw van een parkeergarage. Hij werkt gedurende vijf opeenvolgende gesprekken aan dit bouwproject. Dit beslaat een tijdspanne van ongeveer een tiental weken. Vooraleer aan het bouwen te beginnen, speelt hij met de houten vuurtoren. Erik construeert minutieus met engelengeduld een dak dat bescherming biedt aan kinderen. Hij gaat hierbij heel systematisch te werk. Geleidelijk aan vraagt Erik voor dit bouwproject aan mij meer en meer ongedwongen hulp.

Bij aanvang van gesprek zevenentwintig polst Erik onmiddellijk op de trappen in de hal of zijn garage er nog staat. Hij is in de wolken wanneer blijkt dat dit het geval is. Vandaag werkt Erik het dak af. De garage is nu helemaal overdekt. Bij het verplaatsen van het bouwwerk gaat het dak opnieuw stuk. We herstellen samen het dak. Erik komt meer en meer tot dialoog en samenwerking met mij. Dit is een grote stap vooruit in zijn sociaal functioneren. Hij is apetrots wanneer hij zijn bouwwerk na afloop van het gesprek aan mama en zus toont.

Gesprek achtentwintig neemt een valse start. Er woedt een heftige uitzichtloze discussie tussen moeder en zoon over de kwestie of moeder al dan niet buiten mag gaan wandelen. Erik verzet zich hiertegen met alle macht. Moeders geduld raakt op en ze hakt uiteindelijk zelf kordaat de knoop door. Ze gaat buiten een luchtje scheppen: punt uit. Dit incident heeft gelukkig geen negatieve gevolgen voor de overdracht in de spreekkamer. Vandaag leer ik Erik hoe je de blokken geschrinkt op elkaar moet plaatsen om de muren van zijn parkeergarage meer stabiliteit te verlenen. Erik is een en al oor wanneer ik hem dit uitleg. Wanneer het voor hem te moeilijk wordt, vraagt hij mij om samen aan de constructie te werken.

Vanaf het negenentwintigste gesprek mag moeder zelf kiezen of ze al dan niet gaat wandelen. Erik doet afstand van zijn almacht. Bij aanvang van het gesprek is hij moe en loom. Na een kwartiertje begint hij verder te

werken aan zijn garage. Hij is heel opgewekt en vrolijk. Erik is van plan bovenop de garage een fabriek te bouwen. Dit kan nu niet daar er geen blokken meer voorradig zijn. Eventjes speelt hij “gezin”. Plots wordt hij sterk benomen door twee boekensteunen die zich op de kast bevinden.

Voor het dertigste gesprek wordt Erik door papa gebracht. Er zijn nieuwe blokken. Vandaag komt de bouw van de garage in haar eindfase. Wanneer de garage af is, bouwt hij een trap. We zien die later in zijn therapie terug opduiken. Terwijl hij verder bouwt aan de trap transformeert die geleidelijk aan in een piramidale toren. In dit gesprek maakt Erik ook duidelijk de overgang van constructief naar imaginair spel. Hij gaat uiterst dynamisch en creatief met het speelgoed om. Fier als een gieter kan hij eindelijk zijn bouwconstructie aan papa tonen. Dit is voor Erik een uiterst belangrijk narcistisch moment.

In het eenendertigste gesprek bouwt Erik een grote piramidale toren. Hij gaat daarbij uiterst creatief en decoratief te werk. Het conflict tussen de ouders rond de voortzetting van de therapie van Erik barst weer in alle hevigheid los. Opnieuw rijst de vraag met de inherente twijfel of we al dan niet met Erik zullen kunnen verder werken.

Gesprek 1: Preliminair gesprek met moeder¹

Vrijdag 4 februari 2005

Gezien moeder niet bij de deur woont, vraag ik haar hoe ze bij mij terechtkwam. Ze kreeg mijn naam van een vriendin die mijn professionele kwaliteiten prees naar aanleiding van het bijwonen van verschillende studiedagen waar ik sprak over het thema “psychoanalytisch werken met kinderen en jongeren”. Op mijn verzoek brengt moeder haar verhaal. Ik luister en stel zo weinig mogelijk vragen. Erik is vijf jaar en drie maanden op het ogenblik dat moeder op gesprek komt. Hij zit in de derde kleuterklas. Verder bestaat het gezin uit zijn zevenjarige zus Laura en papa. Moeder maakt zich grote zorgen om Erik. Deze bezorgdheid wordt ondersteund door signalen vanuit de omgeving. Erik is rap over zijn toeren. Hij is vlug kwaad en blokkeert dan. Erik heeft volgens moeder een lage frustratiedrempel en hij is ook heel vaak moe. Hij volgde op aanraden van school twee jaar logopedie. Er zijn ernstige problemen op taalvlak. Op school sprak Erik niet en compenseerde dit met een geïmproviseerde gebarentaal. Moeder vermoedt dat Erik een leerstoornis heeft. Hij haakt op school af en leert niet meer. Toen Erik drie was, nam een diagnostisch centrum een testbatterij van hem af. Hij heeft volgens die testafname een gemiddeld IQ. Hij kampt met een enorme faalangst en zegt vaak: “Ik ken dat niet”. Erik geeft rap op. Moeder zegt dat hij zich vaak in de hoek geduwd voelt. Men probeerde de taalachterstand weg te werken door remediërende logopedische oefeningen op school. Hij werd daarvoor tijdens de klasactiviteiten uit de klas gehaald. Wanneer ik moeder vraag of Erik deze taalmoelijkheden zelf als een probleem ervaart, antwoordt ze dat hij het vervelend vindt dat zijn vriendjes hem niet verstaan. Volgens moeder heeft Erik geen goed gevoel over zichzelf. Erik is een heel bezige bij. Hij is altijd druk in de weer en altijd in beweging. Volgens de huisarts heeft Erik ADHD.

Moeder voelt aan dat er een enorme concurrentiestrijd heerst tussen broer en zus. Ze voert aan dat de kinderen kort op elkaar volgen. Wanneer moeder kort na de bevalling Erik borstvoeding geeft, slaat Laura met een videocassette op zijn hoofd. Moeder stelt dat Laura Erik “pakt”. Ze

1 Preliminair gesprekken zijn inleidende verkennende gesprekken die de eigenlijke therapeutische gesprekken voorafgaan.

treitert hem. Laura is heel hard voor hem. Ik peil bij moeder of Erik graag tekent. Hij krabbelt en tekent koppoters. Hij tekent absoluut niet graag. Broer en zus maken voortdurend ruzie. Beiden zeggen ze: “Jij bent *mijn* mama”. Er is altijd competitie tussen de twee. Erik en Laura hebben een haat-liefdeverhouding. Ze kunnen elkaar niet missen en ze lopen elkaar voortdurend voor de voeten. Erik is de underdog. Hij is het slaafje van Laura. Erik geeft zich over. Hij heeft ook geen status in de klas. Hij praat vaak onduidelijk. Volgens moeder is Erik niet schoolrijp. Hij gaat altijd naar de speelmat in de klas. Erik is bang om iets te leren en is geremd. Hij volgt freinetonderwijs.

Erik was een huilbaby. Hij had last van reflux. Drinken aan de borst verliep moeilijk want Erik was een “luchthapper”. Moeder heeft de borstvoeding ervaren als een mislukking. Ze probeerde zes weken borstvoeding. Daarna probeerde ze nog tien weken borstvoeding te combineren met flesvoeding. Bij Laura verliep de borstvoeding vanzelf. Bij Erik liep het niet. Laura had last van hartritmestoornissen. Moeder heeft een jaar lang 's nachts aan haar dochters bed gewaakt. Moeders zus verloor een kindje. Moeder zei vastberaden: “Ik ga mijn kind niet afgeven”. Toen kwam Erik niet gepland maar wel gewenst. Moeder stelt dat ze niet voorbereid was. Ze was psychisch niet klaar voor Erik. Het was ook een minder tevreden baby dan zijn zus. In de derde kleuterklas vertoont Erik soms grensoverschrijdend gedrag. Hij laat zich gemakkelijk door anderen manipuleren. Erik tast grenzen af en zoekt die op. Moeder stelt dat hij op taalgebied achter is maar dat hij motorisch over de grens gaat. Tot grote schrik van moeder trof ze hem op achttien maanden aan boven op een klimrek in de tuin. Erik kan moeilijk een neen aanvaarden. Moeder zegt dat zij en haar man ook al een hele geschiedenis achter de rug hebben. Vader heeft soms agressieve buien. Hij deelt wel eens een tik uit wanneer Erik hem ten top drijft. Volgens moeder gebruikt Erik papa te veel als model. Ik informeer nog even naar de grootouders. Moeder zegt dat ze bij haar ouders nooit een veilig gevoel had. Ze kon nooit kind zijn. Moeders moeder was depressief. Moeders vader verliet zijn vrouw voor een andere vrouw. Vaders moeder verliet haar man voor een andere man. Vaders vader dronk en was agressief.

Aan het einde van dit gesprek doe ik mijn gebruikelijke procedure uit de doeken. Er volgt nog een ontwikkelingsanamnese, een of enkele verkennende gesprekken met Erik, een individueel gesprek met vader en een gesprek met beide ouders samen. Ik wijs op de noodzaak dat beide ouders instemmen met Eriks psychotherapie.

Klinische bedenkingen

1. In een eerste preliminair gesprek laten we de hulpvrager zoveel mogelijk zelf aan het woord. We laten mensen hun verhaal doen en hun hulpvraag zelf formuleren zonder sturing van de analyticus. Concreet betekent dit dat we zo weinig mogelijk vragen stellen. We luisteren naar het verlangen dat doorheen de woorden van de hulpvrager weerklinkt. We gaan uitgesproken non-directief te werk. Dit in tegenstelling tot de hierop volgende ontwikkelingsanamnese die we zelf sturen door het stellen van een resem gerichte informatieve vragen.
2. Moeder is heel erg bezorgd. We kunnen voor het ogenblik niet uitmaken of moeder overbezorgd is of dat de beschrijving die ze geeft van de problematiek van haar zoon werkelijk zo ernstig is. Onafhankelijk van het antwoord op deze vraag nemen we het verhaal van onze gesprekspartners altijd en onvoorwaardelijk uiterst serieus.
3. Moeder schets het volgende klinische tableau van haar zoon: woedeaanvallen met blokkering, grensoverschrijdend gedrag, lage frustratietolerantiedrempel, taalproblemen, leerstoornis, faalangst, ADHD... Op basis van deze beschrijving kunnen we vermoeden dat het om een ernstige problematiek gaat.
4. Moeder heeft het emotioneel moeilijk met de rivaliteit tussen broer en zus. Dit is een gegeven dat de ganse therapie doorkruist.
5. Ik informeer of Erik graag tekent of speelt omdat dit de twee basistechnieken zijn die we gebruiken in ons psychotherapeutisch werk met kinderen. Het is uiterst belangrijk dat het verlangen van de kinderen inhaakt op de door de therapeut voorgestelde technieken. Spelen is voor Erik geen probleem, tekenen wel. Erik tekent niet graag en doet het bijgevolg ook niet. Zo valt onmiddellijk mijn favoriete veel gebruikte therapeutische hulpmiddel weg.
6. Erik was gewenst maar niet gepland. We houden dit in het achterhoofd omdat het voor ons van fundamenteel belang is voor de verdere psychische ontwikkeling van een kind hoe het in de wereld door zijn ouders wordt ontvangen. Dit is een aandachtspunt dat we terug opnemen in de ontwikkelingsanamnese.
7. Moeder omschrijft vader als soms agressief en wil eigenlijk niet dat Erik dit gedrag van zijn vader overneemt. Waarschijnlijk schrijft ze een deel van de agressieproblematiek van haar zoon toe aan het feit dat hij dit van zijn vader imiteert.
8. Vader en moeder hebben een psychisch belaste levensgeschiedenis. Welke impact heeft dit op de kinderen?

Tekening 2: Een huis van speelgoed

T 2: G 34: 22.02.06

Wanneer Erik vertelt wat hij tekent, onthoud ik mij heel bewust van elke vorm van commentaar. Ik wil geen weerstanden rond het tekenen induceren door te bruusk of te vroeg intrusief te interveniëren door vragen te stellen. We denken hierbij aan gesprek 10. Dit is mede de reden waarom ik de interpretatiedrang van moeder aan het eind van de sessie coupeer.

Wat tekent Erik? Erik: “Een ventje... een huis van speelgoed... dat is iets groots dat naar beneden valt... een schildpadje”. Het *ventje* draagt net als in tekening 1 van gesprek 32 een hoofddekse. Is het ventje Erik? Een *huis van speelgoed*. Is dit het huis waarin zich de spreekkamer bevindt of bedoelt Erik letterlijk zijn parkeergarage? *Iets groots dat naar beneden valt*. We hebben er het raden naar wat dit zou kunnen zijn. We onthouden wel de valbeweging. Er zit een vallende dynamiek in de tekening. Tekening

2 bevat dezelfde oranje zigzagbeweging of zaagtandlijn als tekening 1.²⁹ In tekening 1 stelt deze lijn een *trap* voor. Betreft het in tekening 2 eveneens een trap? Dit zou dan de hypothese kunnen bevestigen dat het huis van speelgoed effectief het trappenhuis met de spreekkamer is. Het *schildpadje* dat zich op de tekening uiterst rechtsboven bovenaan de trap bevindt, blijft voor ons een enigmatisch gegeven.

We zien dat we bitter weinig kunnen aanvangen met tekeningen in een psychotherapie zonder een verhaallijn van de tekenaar.

29 De tekenrichting van de zaagtandlijn loopt in beide tekeningen van linksonder naar rechtsboven.